

לימוד תורה לשמה – לשם מה?

הרב הלל מרצבך

פתיחה

מספרים שפעם בא אחד לפני ר' חיים ויטאל זצ"ל ושאלו: 'הרב, יש לי שאלה. איך זה שאני זוכה ללימוד הרבה תורה, ולא זכיתי לכל המובטח ללומדי התורה במסכת אבות: 'נהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה... ונותנת לו מלכות וממשלה... ומגלין לו רזי תורה וכו'?' אמר לו ר' חיים ויטאל זצ"ל: תעיין שוב במשנה שם ותראה שכתוב: 'כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה'. רק אם תעסוק בתורה לשמה תזכה לכל ההבטחות שכתובות שם. וכעין זה מובא בהקדמה לשער ההקדמות בספר עץ חיים של ר' חיים ויטאל:

ואמנם האנשים האלה מראים תימה וענוה באמרם כי כל עסקם בתורה הוא לשמה: והנה החכם הגדול התנא ר' מאיר עליו השלום העיד עליהם שלא כך הוא באומרו לשון כללות 'כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברי הרבה וכו' ומגלים לו רזי תורה ונעשה כנהר שאינו פוסק והולך וכמעייין המתגבר מאליו, בלתי הצטרכו לטרוח ולעיין בה ולהוציא טיפין טיפין של מימי התורה מן הסלע הנה זה יורה שאינו עוסק בתורה לשמה כהלכתה, ומי זה האיש אשר לא יזלו עיניו דמעות בראותו המשנה הזאת ורואה חסרונו ופחיתותו?

במאמר זה ננסה לעיין בשאלה מהי ההגדרה של לימוד תורה לשמה. נראה מספר שיטות בין גדולי ישראל, שעסקו בשאלה הזאת, וננסה להגדיר כיצד עלינו לכוון עצמנו בשעת לימוד התורה באופן המדויק ביותר.

מעלת לימוד תורה לשמה

לפני שנלמד את השיטות השונות מהו הגדרת לימוד תורה לשמה. נראה את החשיבות בעיני חז"ל שלימוד התורה יהיה לשמה. הגמרא מבדילה בין לימוד לשמה מזכה את הלומד לסם חיים, לעומת לימוד שאינו לשמה שמוביל את הלומד לסם המוות. כפי שכתוב בגמרא (תענית ז, א):

תניא, היה רבי בנאה אומר: כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה, ואומר רפאות תהי לשרך, ואומר כי מצאי מצא חיים. וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות, שנאמר: 'יערף כמטר לקחי', ואין עריפה אלא הריגה, שנאמר 'וערפו שם את העגלה בנחלי'.

כמו כן, ניתן לראות בדברי הגמרא (סוכה מט, ב), הבחנה בין לימוד תורה לשמה ללימוד שאינו לשמה, בין תורה שהיא של חסד לתורה שאינה של חסד: ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב 'פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה'? וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד? אלא: תורה לשמה – זו היא תורה של חסד, שלא לשמה – זו היא תורה שאינה של חסד.

בנוסף לנאמר לעיל, מעלת לימוד התורה משפיעה על האדם לזכות לשכר מרובה. המשנה במסכת אבות (ו, א), מתארת את השכר העצום שזוכה הלומד תורה לשמה: רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדי הוא לו נקרא ריע אהוב אהוב את המקום אהוב את הבריות משמח את המקום משמח את הבריות ומלבשתו ענוה ויראה ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק והוי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים.

מעבר לכל הנאמר לעיל, הגמרא (סנהדרין צט, ב) מתארת את מעלת לימוד התורה לשמה, לא רק כמזכה את האדם הפרטי בשכר. אלא כמשפיעה בעולמות עליונים, מגינה על כל העולם הזה, ומקרבת את הגאולה. בתיאורים הללו, ניתן לזהות את היחס המשמעותי והחשוב שביקשו חז"ל להתייחס אודות לימוד תורה לשמה: אמר רבי אלכסנדר: כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, שנאמר: 'או יחזק במעזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי'. רב אמר: כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה, שנאמר: 'ואשם דברי בפוך

ובצל ידי כסיתידך לנטע שמים וליסד ארץ'. רבי יוחנן אמר: אף מגין על כל העולם כולו, שנאמר: 'ובצל ידי כסיתידך'. ולוי אמר: אף מקרב את הגאולה, שנאמר: 'ולאמר לציון עמי אתה'.

מהו אותו לימוד תורה לשמה שפועל בעולם כל כך הרבה טוב? נראה מדברי הגמרא (נדרים סב, א) שהדרישה הראשונית מהלומד שילמד את התורה מאהבת ה' ומתוך ציווי, ולא כדי לזכות לשכר כלשהו כנגד הלימוד:

תניא: 'לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו' – שלא יאמר אדם: אקרא שיקראוני חכם, אשנה שיקראוני רבי, אשנן שאהיה זקן ואשב בישיבה, אלא **למד מאהבה** וסוף הכבוד לבא, שנאמר: 'קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך', ואומר: 'דרכיה דרכי נועם', ואומר: 'עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר'.

רבי אליעזר בר ר' צדוק אומר: עשה דברים **לשם פעלם**, ודבר בהם **לשםם**, אל תעשם עטרה להתגדל בהם, ואל תעשם קורדום להיות עודר בו, וקל וחומר: ומה בלשצר שלא נשתמש אלא בכלי קדש שנעשו כלי חול - נעקר מן העולם, המשתמש בכתרה של תורה - על אחת כמה וכמה.

מתוך המקורות לעיל, ננסה לעיין בשיטות השונות של הראשונים והאחרונים, כיצד הם הגדירו את אותו לימוד לשמה, שמזכה את הלומד כך, בכלל המעלות.

הבנה א' – לשם שמים, כי ה' ציוה

יש שהבינו שהגדרת לימוד תורה לשמה, הוא ללמוד את התורה כי כך ה' ציווה, ומבלי להכניס שיקולים זרים. דעה זו מתיישבת היטב עם דברי הגמרא שראינו קודם לכן.

כן נראה שהבין רש"י בהגדרתו את מצוות לימוד תורה לשמה, בשני מקומות:

עשה דברים לשם פעלם – לשם שמים. (נדרים סב, א)

לשמה – משום כאשר צוני ה' אלהי, ולא כדי להקרות רבי. (תענית ז, א)¹

¹ יש להעיר, המהר"ץ חיות בריש מסכת תענית כתב שיש הטוענים שלא רש"י כתבו כי אם תלמידו והאר"י בהוכחות על כך. ויש שכתבו שהרשב"ם כתבו, ויש שכתבו שהריב"ן כתבו.

כעין דבריו של רש"י, ניתן לראות גם בדברי הרמב"ם (ה' תשובה י, ה), המגדיר את לימוד תורה לשמה, מתוך אהבת ה' שציווה אותנו להתעסק בתורה :
כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פורענות הרי זה עוסק שלא לשמה, וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני **אהבת אדון** כל הארץ **שצוה בה** הרי זה עוסק בה לשמה.

הבנה ב' – לימוד על מנת לקיים

ההבנה השנייה שנציע כאן בהגדרת לימוד תורה לשמה, מגדירה את הלימוד לשמה כדי לקיים את התורה. משמעות הדבר מבחינה מילולית, שהלימוד נעשה 'לשמה לשם הקיום של התורה בארץ. הלימוד אינו מנותק ועומד בפני עצמו, אלא מתישם בפועל על ידי האדם שלומד אותו. רק באופן זה הלימוד מוגדר כלימוד תורה לשמה. הבנה זו של משמעות המושג לשמה, הובאה על ידי מספר גדולים: ספר חסידים, הראשית חכמה, השל"ה וגדולי החסידות כדלהלן :

ספר חסידים (סימן תתקמד) :

אם חשב אדם ללמוד לשמה, כיצד? יחשוב בלבו כשילמוד כל מה שאלמוד **אקיים**.

ראשית חכמה (הקדמה) :

נודע היות אמת, שעיקר עסק התורה הוא להביאה לקיום המעשה... שנאמר : 'ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם' ללומדיהם לא נאמר, אלא לעושיהם. לעושים לשמה, ולא לעושים שלא לשמה, וכל עוסק שלא לשמה נוח לו שלא נברא... ללמדנו שעיקר תורה לשמה, היא התורה שאדם לומד כדי לקיימה.

של"ה (וזאת הברכה תורה אור, אות ב) :

ותכלית הלימוד הוא שיבא לידי מעשה, כי תלמוד גדול שמביא לידי מעשה (קידושין מ, ב), ואז מתפשט מלימוד למעשה. וכמו שמוזכר בברכת אהבה רבה 'ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים', וזהו הנקרא לימוד לשמה. ופירוש

‘לשמה’ הוא שלומד על מנת שיקיים הכתוב בה ולשם זה לומד, כקורא כתב המלך לשם זה שרוצה לעשות מה שמצוה המלך.

חמישים שערי חסידות (עמ’ קלד) :

אינה נקראת תורה לשמה, עד שיבוא לקיים אותה (ר’ מנחם מנדל מרומנוב) לימוד תורה לשמה, היינו שמכח הלימוד ישיג איזו מדה טובה (ס’ הבעש״ט ב, קעט)

הבנה ג’ – ללמוד על מנת להידבק בה’

בהבנה השלישית של המשמעות לימוד תורה לשמה, נראה מספר מקורות שמגדירים את לימוד התורה לשמה, כלימוד על מנת להדבק בה’. יש כאן קומה נוספת מעבר למה שראינו קודם לכן. לא רק ללמוד כי ה’ ציווה, ולא רק ללמוד כדי ליישם, אלא ללמוד כדי להדבק בה’.

המקור הראשון מובא בזוהר הקדוש (במדבר קס, ב) שמגדיר את הלימוד תורה לשמה כהתקשרות לה’ ממש :

זכאה חולקהון דאינון דמשתדלי באורייתא לשמה, דהא מתקשרי בקודשא בריך הוא ממש, ואקרון אחים ורעים. הדא הוא דכתיב (תהלים קכב, ח) :
‘למען אחי ורעי אדברה נא שלום בד’.

לאחר הזוהר, הובאו בקרב גדולי החסידות, מאמרים רבים המראים את הגדרת לימוד תורה לשמה, כלימוד שמגיע מתוך דבקות והתקשרות לה’. הבעל שם טוב, מבאר שמטרת לימוד התורה היא שידבק באור אין סוף שבתוך אותיות התורה והתפילה (בעש״ט על התורה, ואתחנן אות לו) :

קבלתי ממורי שעיקר עסק תורה ותפילה שידביק את עצמו אל פנימיות רוחניות אור אין סוף שבתוך אותיות התורה והתפילה, שהוא נקרא לימוד לשמה, שבזה אמר רבי מאיר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ומגלין לו רזי תורה וכו’ (אבות ו’, א’), רצה לומר שידע עתידות וכל מאורעותיו

מתוך התורה, וידע איך יתנהג בתורה ועבודת ה' יתברך, ומלבד מה שרואה עולמות של מעלה.

כעין דבריו של הבעל שם טוב, הביא גם האדמו"ר ר' שניאור זלמן מלאדי, בספרו תניא (ליקוטי אמרים, ה):

לשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' על ידי השגת התורה איש כפי שכלו.

וכן כתב במקום נוסף (שו"ת האדמו"ר הזקן - שער השמועה סימן מג) אף שבאמת בעיון הדק היטב בלימוד בפשטי התורה אי אפשר לכוון לשמה... מכל מקום עיקר כוונת התחלת הלימוד הוא **לשמה ליחז הקדוש ברוך הוא ושכינתו כו'.**

עוד מגדולי החסידות כתבו דברים דומים על לימוד התורה לשמה. יושר דברי אמת² (קונטרס ראשון עמ' ה)

באמת הן תורה הנגלה הן תורה הנסתרת הכל סוג אחד, כי הכל הולך אחר כוונת האדם בה אם כוונת האדם בה לידע ענייניה אינו זוכה לשום דבר... אבל אם כוונתו שחושק **לדבק בהשי"ת** להיות מרכבה לו ואין לזה דרך כי אם על ידי התורה והמצות אזי הן ע"י תורה הנגלית הן ע"י תורה הנסתרת **ידבק את עצמו**, רק שע"י הנסתרת יזכה לדביקות נפלא יותר.

² לר' משולם פייבוש ב"ר אהרן משה הלוי הלר מזבוריז. נולד בערך בשנת ת"ק (1740) בסניאטין שבגליציה, נפטר בשנת תקנ"ה (1795) ונקבר בעירו זבוריז. רוב כתביו בנגלה ובנסתר אבדו, ותלמידיו הביאו מתורתו בהלכה וחסידות בספריהם השונים.

תולדות יעקב יוסף³ (ויחי עמי שלח):

תכלית כל התורה והמצוות לא ניתנו אלא כדי שיזכה לידבק בו יתברך, וכמ"ש
ובו תדבק (דברים י, כ).

הבנה ד' – לשם התורה, לשם הרחבה ולהוסיף לקח ופלפול

ההבנה הרביעית, לוקחת אותנו למשמעות נוספת בלימוד תורה לשמה. לפי הבנה זו, לימוד התורה לשמה משמעותו שלומד את התורה לשם התורה עצמה. יש לכך משמעויות שונות, וכפי שניתן לראות בדברי הרא"ש (פירושו לנדרים סב, ב):
'ודבר בהן לשמן'. כל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול, ולא לקנטר ולהתגאות.

מדברי הרא"ש עולה, שמשמעות לימוד התורה לשמה היא לשם התורה, לדעת אותה, להבין אותה, להוסיף בה לקח ופלפול. נראה מדבריו, שהאדם צריך להרגיש חיבור אל וזיקה אל התורה עצמה, וכך זוכה ללמוד תורה לשמה.
כעין דברי הרא"ש, כותב ר' חיים מוולוז'ין בספרו נפש החיים⁴ (ד, ב-ו), שלימוד התורה לשמה משמעותה לדעת אותה, ולהתפלפל בה. בדבריו הוא אף מתנגד להבנה (שהובאה לעיל) שלימוד תורה לשמה, משמעותה לימוד לשם דבקות:

ענין עסק התורה לשמה, האמת הברור, כי לשמה אין פרושו דבקות, כמו שסוברים עתה רוב העולם... ואם נאמר שלשמה פירושו דבקות דוקא, ורק בזה תלוי כל עיקר עניין עסק התורה, הלא אין דבקות יותר נפלא מאמירת תהילים כראוי כל היום. וגם כי היה די לעניין הדבקות, במסכת אחת, או פרק או משנה אחת, שיעסוק בה כל ימיו בדבקות. אבל האמת כי ענין 'לשמה'

³ לרבי יעקב יוסף הכהן (כ"ץ) היה גדול תלמידי הבעש"ט עם המגיד ר' דב ממזריטש. שימש כרב בכמה קהילות, ומשנת תק"ל (1770) בפולנאה, שם נפטר בשנת תקמ"ב (1782). השפיע מאוד על הפיכת החסידות לתנועה רחבה. כתב כמה ספרים, המפורסם בהם 'תולדות יעקב יוסף', ספר החסידות הראשון שנדפס, וכן 'צפנת פענח', 'כתונת פסים', ו'בן פורת יוסף'.

⁴ נפש החיים הוא ספרו החצי-קבלי של הרב חיים מוולוז'ין שהיה גדול תלמידיו של הגאון מוויילנא, אב"ד העיר וולוז'ין ומייסד ישיבת וולוז'ין. תוכנו נסב על גדלות האדם, גדלות האל, גדלות התפילה וגדלות התורה.

פירוש לשם התורה... כגון לידע ולהבין, ולהוסיף לקח ופולפל ולא לקנטר ולהתגאות.

כעין זה ניתן לראות גם בדברי אדמו"ר הזקן⁵ (ליקוטי תורה ויקרא ה, ב), שמבאר שלימוד תורה לשמה הוא לשם התורה עצמה:
וזהו פירוש עוסק בתורה לשמה ר"ל לשם התורה עצמה.

הבנה ה' – ליהנות מהלימוד מתוך עשיית רצון ה'

הבנה חמישית ומקורית מביא האדמו"ר מסוכטשוב (הקדמה לאגלי טל⁶), שלפי הבנתו מצוות לימוד התורה לשמה היא להתענג בלימוד התורה. בדבריו הוא יוצא כנגד המתנגדים ללימוד מתוך עונג, ומבאר שהעונג בלימוד התורה הוא לימודה לשמה:
ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תוה"ק ואמרו, כי הלומד ומחדש חדושים ושמח ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כ"כ לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה. אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרבא כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו. ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה... הלומד לשם מצוה ומתענג בלימודו הרי זה לימוד לשמה וכולו קודש כי גם התענוג מצוה.

הבנה ו' – להשיג את פנימיות התורה

את ההבנה השישית במשמעות לימוד התורה לשמה, מביא בעל המאור ושמש⁷ (פרשת שופטים), שמבאר שהלימוד לשמה הוא לימוד לשם גילוי סודות התורה, והכיסופים להבין את פנימיות התורה:

⁵ אף שהובא לעיל שהוא סובר שלימוד תורה לשמה הוא לשם הדבקות בתורה, נראה שלשיטתו אין סתירה בין ההסברים (ושלא כהבנתו של ר' חיים מוולאוז'ין).

⁶ רבי אברהם בורנשטיין מסוכטשוב (ה'תקצ"ט, 1839 - ה'תר"ע 1910), היה אדמו"ר ומייסד חסידות סוכטשוב, מחבר הספרים: 'אגלי טל' ו'אבני נזר'. נודע כאחד מגדולי הלמדנים והפוסקים בפולין באותם שנים.

⁷ לר' קלונימוס קלמן הלוי עפשטיין נולד בקרקא בשנת תקי"א (1751) לאביו ר' אהרן. היה תלמידם של ר' אלימלך מליז'נסק ושל החוזה מלובלין ועוד מגדולי החסידות. נפטר בשנת תקפ"ג (1823). ספרו 'מאור ושמש' נחשב אחד מספרי היסוד בחסידות.

ענין עסק התורה לשמה, למען יוסיף לבוש מחמדי סודותיה, ונכסף ומתאווה לבוא בחצרות קדְשָה, אשר אין לזה ערך ושיעור. ואמרו בזהר הקדוש שכל מה שיהיה נכסף להשיג יותר ויותר להתעדן בנעימות אור התורה, הגם כי יפטור מן העולם טרם ישלים חוקו - הנה שְכָרו ופְעֻלָתוֹ לְפָנָיו לְעַמֵּד לְקֶצֶף הַיָּמִין ולהשיג אז אשר אֲנִתָה וְקִנְיָתָה נפשו ולא השְלִים חֻקוֹ, ואז יתעדן בנעימות אור התורה.

הבנה ז' – לשם הופעת התורה בעולם וגידול שם ה' בעולם

ההבנה השביעית, מביא לנו הרב אברהם יצחק קוק זצ"ל (אורות התורה ב, א), שמבאר שלימוד התורה לשמה משמעותו לימוד לשם התורה (כפי שראינו). בדבריו הוא מוסיף קומה בהבנת המושג 'לשם התורה'. לדבריו, הלימוד צריך להיות מכוון לתכלית שלשמה נתנה התורה לעולם, להוציא ולגלות את חכמת הבורא ורצונו לעולם:

ענין תורה לשמה – לשם התורה. כי מציאות החכמה הוא רצון ה' יתברך שתהיה בפעל, והיא מציאות יותר נחמדה ומעולה מכל מה שאפשר להחשב... וחכמת התורה הרי היא הגילוי האלהי כפי רצונו יתברך הבא מצד עבודתנו ותלמודנו. והנה כל הלומד תורה הוא מוציא מהכח אל הפעל את מציאות חכמתה מצד נפשו... ואם כן הוא מגדיל התורה ממש בלמודו, וכיון שהקב"ה רוצה שיגדיל תורה, הדרך הישר הוא שילמד האדם מצד אהבתו את האור הגדול, שרוצה השי"ת בגילוי מציאותו, שיתגדל יותר ויותר. ומכל שכן לחדש בתורה, שהוא ודאי הגדלת התורה ממש באור כפול.

בהמשך דבריו כותב הרב קוק (אורות התורה ב, ו) שלימוד תורה לשמה הוא לימוד שקשור להגברת כוחה של כנסת ישראל:

יסוד תורה לשמה הוא הגברת כוחה של כנסת ישראל, הנמצאת גנוזה בקרבנו. וכל מה שנוציא יותר אל הפועל סעיפי ידיעות והרחבת רגשות ממנה, הננו מגדלים את כוחה ומזהירים את יפעתה, והרינו מגדילים את התורה עצמה, שהיא רוחניות החיים האמתיים של כנסת ישראל, הצפונה בנו, והחבוייה בכל התורה כולה ובכל פרט מפרטיה.

סיכום השיטות

ראינו במאמר זה את החשיבות הגדולה בלימוד תורה לשמה, את המעלות הנפלאות שיש בה. והובאו שבע שיטות שונות להבנת משמעות יישום לימוד תורה לשמה. להלן ננסה לסכם את השיטות השונות שהובאו:

הגדרת המושג 'תורה לשמה'	בעלי השיטה
לשם שמים, כי ה' ציווה.	א. רש"י ורמב"ם
ללמוד על מנת לקיים את התורה.	ב. ספר חסידים, ראשית חכמה, שו"ע הרב, חמישים שערי חסידות
ללמוד על מנת להידבק בה'.	ג. זהר, תניא, תולדות יעקב יוסף, יושר דברי אמת
ללמוד לשם התורה, לשם הרחבה ועמקות להוסיף לקח ופלפול.	ד. אבות דר' נתן, רא"ש, ליקוטי תורה, נפש החיים
ליהנות מהלימוד מתוך עשיית רצון ה'.	ה. אגלי טל
להשיג את פנימיות התורה.	ו. מאור ושמש
לשם הופעת התורה בעולם, גידול שם ה' בעולם, וחיבור לכלל ישראל.	ז. אורות התורה – הרב קוק

לסיום המאמר, על מנת שנצליח ליישם את הכוונה הרצויה בשעת הלימוד, יובא להלן תפילה, שיש בה את עיקרי הטעמים של לימוד התורה לשמה.⁸ באמצעות תפילה זו, נוכל לזכור את הטעמים השונים, ולהצליח לכוון כראוי בשעת הלימוד:

הנני מכוון בלימוד תורתך, לקיים מצוות תלמוד תורה כאשר צויתני ה' אלוקי, ללמוד על מנת לעשות ולקיים את כל מצוותיך, להגדיל תורתך בעולם ולהאדירה, להתקשר לפנימיותה של התורה, להשפיע את שפע התורה בעולם, להידבק בה' ובחכמתו, להשרות שכינה בישראל, ולקרב את הגאולה השלמה. אמן כן יהי רצון.

יגיעת התורה מצילה מיגיעות החיים

'אגרא דכלה, דוחקא. וזה מציל מדוחק. ואפילו זה שמיגיעים להבין פשט בגמרא ותוס', מציל ומסיר יסורים אחרים אשר היו ראויים לבוא אל האדם'.

(מרבה תורה עמי' צד בשם חידושי הרי"ם)

⁸ תפילה זו מבוססת על תפילה שכתב ידידי ורעי **הרב יצחק שטרן הי"ו** שיחד עמו למדתי את הסוגיה של בירור השיטות השונות בהגדרת לימוד תורה לשמה.